

THEOLOGIA BIBLICA

Adorjáni Zoltán

Kolozsvár

A gazdag főember (Lk 18,18–27) és Kálvin gondolatai a megigazulásról, valamint megszentelődésről*

I.

Amikor Jézus beleszólt a tanítványok rangvitájába (Lk 22,24–30) – a gazdagság és szegénység számukra rang kérdése is volt – és elmondja, hogy világi szinten ki az első és a nagy, így folytatja tanítását: *Ti azonban ne így cselekedjete...* Ennek ellenére megtörténik, hogy mégis így van közöttünk, mert a világi gondolkozást akarva-akaratlanul beleviszük keresztyénségünkbe és a gyülekezeti életbe, miközben tudjuk Pál apostol tanításából is, hogy azok között, akik Krisztusba keresztesztettek meg és Krisztus egy testét, az egyházat alkotják, nincs zsidó és görög, nincs szolga és szabad (Kol 3,11), és hozzáfűzhetjük: nincs gazdag és szegény...

A szegény irigykedik a gazdagra. Szeretne ő is gazdagabb lenni. Ha pedig ez nem lehetséges számára, meggyűlöli a gazdagot, és kárörömmel várja vagy szemléli lebukását. De Istennél nincs lehetetlen (Lk 18,27) – figyelmeztet Jézus. Márk leírásában pedig azt is olvashatjuk, hogy amikor Jézus rátekintett a gazdagra, megszerette, és amikor rámutatott egyetlen fogyatkozására, azonnal bizonyosságot tett segítőkészségéről.¹

Ennél a mondatnál időzve, Kálvin először azt a korabeli római katolikus felfogást bírálja, miszerint „az erkölcsi jó cselekedetek (melyek nem a Szentlélek ösztönzése révén jönnek létre, hanem megelőzik az újjászületést) megfelelő érdemeket szereznek.”² Majd rögtön tisztázza, „hogy Isten csakis fiait öleli magához atyai szeretettel, akiket az örökbefogadás lelkével újjászült, s ezt a szeretet eszközlí, hogy az ő ítélszéke előtt tetszést találnak. E szerint az értelem szerint szerettetni az Istentől és megigazulni öelötte, hasonló jelentésű kifejezések.”³

Jézus szeretete és segítőkészsége tehát jól szemlélteti a megigazulás és megszentelődés viszonyát is. A megigazulásban helyre áll az Isten és ember viszonya. A kérdés

* A bibliatanulmány elhangzott a *Collegium Doctororum* Újszövetségi Szekciójának ülésén 2009. augusztus 28-án.

¹ Mk 10,21: ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ ἠγάπησεν αὐτὸν...

² *Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához*, III. kötet. Ford. Rábold Gusztáv. Magyar nyelven kiadja: Dávid Gyula. Ifjú Erdély (Kolozsvár, református Theologia) kiadása, Budapest 1941, 138. Vö. még: Kálvin János: *A keresztyén vallás rendszere*. = *Institutio*. (Ford. Czeglédi Sándor, Rábold Gusztáv. II. kötet. A Magyar Református Egyház kiadása, Ref. Főiskolai Könyvnyomda, Pápa 1910.) Megjelent a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadójának gondozásában. Felelős Kiadó: Tarr Kálmán. Budapest 1995. Ez után *Institutio* III. 11,13–20; 12,1–8; 15,1–8.

³ *Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához*, 138–139.

csupán az, hogy amikor helyreáll e viszony, miként folytatódik a megigazított életvitele.⁴ Kálvin erről így írt:

[a megigazulást] „...az ember el nem nyerheti anélkül, hogy egyúttal a megszentelésben is ne részesülne, mert Krisztus nekünk a bölcsességre, igazságra, szentségre és váltságra adatott (1Kor 1,30). Krisztus tehát csak azt igazítja meg, akit egyúttal meg is szentel. Ezek a jótétemények ugyanis örök és elválaszthatatlan kapcsolatban vannak egymással úgy, hogy akiket az ő bölcsességével megvilágosít, azokat meg is váltja; akiket megvált, azokat meg is igazítja; akiket pedig megigazít, azokat meg is szenteli.”⁵

Egyszer valaki ezzel a kéréssel fordult Jézushoz: *Mester, mondd meg az én testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget* (τὴν κληρονομίαν; Lk 12,13). Jézus pedig elutasította az irányában támasztott igényt: *Ember, ki tett engem bíróná vagy osztóná köztetek?* – válaszolta (Lk 12,14). Viszont mégis elmondta a bolond gazdáról szóló példázatot, és ezt ekképpen zárta: *Így jár az, aki magának gyűjt, és nem Isten szerint gazdag* (Lk 12,16–15). Az elutasítás után mégis elmondott példázat, majd pedig a figyelmeztetés itt is Jézus nyíltságának és segítőkészségének bizonyítéka.

II.

1. Igerészünk szerint egy főember fordul Jézushoz, de kérdése most már nem a földi örökséggel kapcsolatos, hanem a mennyeivel: *Jó Mester, mit cselekedjem, hogy az örökéletet örököljem?*⁶ Az előkelő férfi tisztsége: ἄρχων. Ez a cím a főhivatalnoknak járt ki Jézus szülőházájában. Ilyen ἄρχων volt a kapernaumi Jairus is (Mt 9,18),⁷ aki egyben a zsinagóga előljárója is volt (Lk 8,41; vö. még Mk 5,22), ugyanis a kormányhivatalnoki és zsinagógai előljáróság tisztsége egybekapcsolódott.

Jézus ismét csak kérdéssel válaszol, akárcsak annak az embernek, aki világi bíróját szerette volna megtalálni benne: *Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó, egyedül csak az Isten.*⁸ A *Jó Mester* megszólítás igen-igen illedelmes volt. Ez az előkelő férfi nagy tisztelettel fordult Jézushoz, és pedig olyan megszólítással, ami a zsinagógai gyülekezet tiszteletre méltó előljáróinak, presbitereinek is kijárt. Az előljáró férfi megszólításában nincs semmi gúny vagy ravaszság. Ószintén elismerte Jézus tekintélyét. Ezt bizonyítja a Jézus előtti letérdelése is, amelyet Márk jegyez le.⁹ Nem valami kísértő kérdéssel ostromolta a Mestert, mint sok más farizeus. Így vélekedett felőle Kálvin is.¹⁰

Jézus tehát mindkét történet szerint előbb kérdéssel válaszol, és ezzel egyben magáról és küldetéséről vall. Más szóval arról, hogy milyen hatalommal tanít, ki áll mögötte, mi a kapcsolata Istennel és kicsoda ő – jegyzi meg Kálvin is;¹¹ és már itt érzékel-

⁴ Vö. Dr. Török István: *Dogmatika*. Free Univerity Press, Amsterdam 1985, 421.

⁵ *Institutio* III. 16,1. (Kálvin János: *A keresztyén vallás rendszere*, 76–77.)

⁶ Lk 18,18: διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

⁷ Görögösített *Jairosz*, illetve latinosított *Jairus* neve eredetileg a héber *Jáir*.

⁸ Lk 18,19: τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός εἰ μὴ εἰς ὁ θεός.

⁹ Mk 10,17: γονυπετήσας αὐτόν.

¹⁰ „[...] azoknak rendjéből való volt, kik jóra való s erkölcsös életükkel a régi romlatlanságot ápolták. Nem is alattomoskodva jött, mint ahogyan az írástudók szoktak, hanem tanulásvágyból; tehát szavaival is, leborulásával is azt bizonyítja, hogy hűséges mesterként tiszteli Krisztust.” *Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához*, 134.

¹¹ Vö. *Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához*, 135.: „Krisztusnak azonban nem volt más szándéka, mint megvédeni a maga tanításának hitelességét, mintha ezt mondta

teti, hogy nehezen teljesíthető parancsa mögött nem egyszerűen egy tanítómester ítélete áll, hanem Isten akarata és rendelkezése.¹²

A földi örökség megosztása kapcsán feltett kérdésével arra ébreszti rá a hozzá forduló embert, hogy küldetése több annál, minthogy csak pusztá világi dolgok felett döntsön. S ha dönteni kell, nem emberi igények szerint ítélt, hanem Isten országa és az örök élet felől. Amikor pedig a gazdag főember kérdezi meg, arra akarja rávezetni, hogy először is tisztáznia kell maga számára: ha ilyen tisztelettel és őszinte szándékkal kér tanácsot tőle, s ha lényeges számára az ő véleménye, akkor el kell fogadnia, hogy ő csak az Isten szerint tud válaszolni, mert Isten ez egyetlen jó, s így az egyetlen jó tanácsadó is.

2. Tanácsaink, útmutatásaink mit árulnak el Istennel való kapcsolatunkról, és mennyiben szolgálják Isten dicsőségét?

Amikor földi, illetve mennyei dolgokkal kapcsolatos kérdéseink vannak, amikor valamit elvárunk Istentől, nem tudunk függetlenek lenni emberi elképzeléseinktől, elvárásainktól és ítéleteinktől. És megszorít, mellbe vág, amikor szembesülünk Isten igéjének válaszaival. Emiatt is támad gyakran az az érzésünk, hogy egy adott ponton túl egyszerűen képtelenek vagyunk eleget tenni Isten igényeinek, legyen szó világi dolgokról vagy pedig mennyeiekről.

Földiekről vagy pedig mennyeiekről? Jézus a kettőt sohasem választotta el egymástól. A kettőt mindig együtt látta és láttatta: *...mint a mennyben, úgy a földön is* – tanította a Miatyánkkal is (ld. pl. Lk 11,2; ill. Mt 6,9). Milyen nehéz lemondanunk valamiről, ami biztonságot jelent számunkra? Ha így és magunk felől közelítjük meg a gazdag főember történetét, talán elgondolkozunk, és nem mondunk ki elhamarkodott ítéletet.

Mert általában hogy szokott lenni? A szegény irigykedik a gazdagra. Szeretne ő is gazdagabb lenni. Ha pedig ez nem lehetséges, meggyűlöli a gazdagot, és kárörömmel várja vagy szemléli lebukását. De ne így legyen közöttünk! Hogyan legyen?

III.

1. Ez a történet nem a gazdagság ellen szól. Arra ad választ, miképpen örökölhettek Isten országát és nyerhetünk örök életet. Mert ugye, a zsinagógái előljáró, aki történetesen gazdag is volt, azt kérdezte: *Mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?*¹³ Jézus erre a kérdésre ad választ, de egyben a körülötte állókat is tanítja. Végző válasza is az örök élet elnyeréséről szól. Mert akik végighallgatták Jézust, így kérdeztek: *Akkor ki üdvözülhet?* Ő pedig így felelt: *Ami lehetetlen az embereknek, az Istennek lehetséges.*

volna: Tévesen nevezel te engem jó mesternek, ha nem ismered el, hogy én Istentől jöttem. Nem istenségnek lényegét védi tehát itt Krisztus, hanem az ifjút vezeti arra, hogy hitelt adjon az ő tanításának. Az engedelmségre való némi hajlamtól át volt ugyan már hatva, Krisztus azonban azt akarja, hogy magasabbra emelkedjék, hogy Isten beszédét hallhassa.”

¹² Később Pál apostol is megkülönböztette a gyülekezet kérdéseire adott válaszainak minőségét, mint amelyek tanácsok, illetve rendelkezések, igei kijelentések az Úrtól. Pl.: *A hajadonok felől nincs ugyan rendelkezésem az Úrtól, de tanácsot adok úgy, mint aki az Úr irgalma által hitelt érdemel. (1Kor 7,26) Azt pedig az Úr igéjével mondjuk nektek, hogy mi, akik élünk, akik megmaradunk az Úr eljöveteleig, nem fogjuk megelőzni az elhunytakat. (1Thessz 4,15)*

¹³ τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; Szó szerinti és pontos fordításban: *Mit cselekedve öröklöm majd az örök életet?*

Igaz, hogy Jézus „jaj”-t is kiáltott a gazdagokra – a Lukács által lejegyzett Mezei beszédben: *...jaj nektek, gazdagok, mert megkaptátok vigasztalásokat! Jaj nektek, akik most jólaktatok, mert éhezni fogtok!* (Lk 6,24–25) De ezzel sem magát a gazdagságot ostromozta, hanem a gazdag ember magatartását, aki javaiban bíz, s mert van mit aprítania a tejbe, elbizakodik.

Ha Jézus a gazdag ember magatartására mond „jaj”-t, akkor nem a földi javak bőségét tartja kárhozatosnak. A Biblia sehol sem tekinti a gazdagságot valami olyasminnek, ami önmagában rossz vagy kárhozatos volna. Sőt: a bőséget Isten áldásának is tartja. De egyaránt beszél mind a gazdagság, mind pedig a szegénység kísértéseiről: *Se szegénységet, se gazdagságot ne adj nekem! Adj annyi eledelt, amennyi szükséges, hogy jóllakva meg ne tagadjalak, és ne mondjam: Kicsoda az Úr? El se szegényedjek, hogy ne loppjak, és ne gyalázzam Istenem nevét!* (Péld 30,8–9)¹⁴

Jézus azt helyteleníti, hogy Isten egyetlen, életre-halálra szóló vigasztalása elé (vö. Heidelbergi Káté 1.) valami más kerül. A maga jóságával és javaival betelt embert figyelmezteti, hogy noha megtörtént a megigazulás, a megszentelődés nem folytonos és nem a teljesség igénye szerinti.

Igaz viszont, és ezt éppen Lukács evangélista írja le, hogy a Názáretben először ígét magyarázó Jézus Krisztus az Úr kedves esztendejét hirdette meg (Lk 4,16–19), az ötvenedik, jubileumi évet, amelynek törvénye szerint mindenkinek vissza kell kapnia azt a szabadságát, amelyet Istentől nyert, és újból birtokába kell jutnia annak az örökségnek, amelyet valami oknál fogva elveszített (3Móz 25,8–55).

2. a) John Howard Yoder olyan szempontból vetette vizsgálat alá az evangéliumi perikópákat (főként a lukácsiakat), hogy volt-e egyáltalán Jézusnak szociáletikai tanítása. Tudniillik az 1930-as évektől egy olyan nézet kezdett egyre inkább körvonalazódni (főleg az amerikai teológusok között), hogy Jézusnak nem volt normaértékű szociáletikája, illetve szociálpolitikája.¹⁵ Yoder ezt az állítást kívánta ellenőrizni,¹⁶ és többek között arra a következtetésre is jutott, hogy Jézus tényleg a jubileumi évet hirdette meg (Lk 4,18–19; 3Móz 25,20–21).¹⁷ Kortörténeti érvekkel is alátámasztotta, hogy Jézus korában fokozottan jelentkezett ez az igény: meg kell tartani a jubileumi évet. Bár Yoder nem utal erre, ezt erősíti meg a zélótamozgalom is, amelynek szociális vonatkozású célkitűzései között elsőként szerepelt az adóslevelek megsemmisítése, a

¹⁴ Vö. Kálmán János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához, 140.

¹⁵ Yoder, John Howard: *The politics of Jesus*. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, USA, 1992. Holland fordítása: *De politiek van het kruis. Eb weg om tew gann*. Vertaling: Jurjen Wierstma en Coosje Wiersma-Verkerk. Uitgeverij Ten Have b.v. Baarn, 1994.

¹⁶ Ld. a fentebb említett könyv holland fordításának 7., 8., 9. és 10. jegyzetét, amelyekben elsősorban a következő fontosabb szerzőkre és művekre hivatkozik: Niebuhr, Reinhold: *Interpretation of Christian Ethics*. Harper, New York 1935.; Ramsy, Paul: *Basic Christian Ethics*. Scribner, New York 1950 (167. skk.); Mehl, Roger: *The Basic of Christian Social Ethics*. In: Benett, John C.: *Christian Social Ethics in a Changing World*. Association, New York 1966 (44. skk.); Niebuhr H. Richard: *Christ and Culture*. Harper, New York 1951 (234.); Niebuhr H. Richard: *Radical Monotheism and Western Culture*. Harper, New York 1963.

¹⁷ Ld. Yoder: *i. m.* 41–51. „Amikor Jézus megfogalmazta az ünnepélyes parancsot, *add el minden vagyonodat és oszd szét a szegényeknek* (a helyesebb fordítás ez volna: *mindazt, ami csak birtokodban van, add el és gyakorolj irgalmasságot*) nem tanácsot adott a tökéletesség érdekében, sem nem proklamálta egy utópisztikus Izrael-állam alkotmányos törvényét. Ez a jubileumi esztendő parancsa volt, amelyet akkor és ott, először, Kr. u. 26-ban kellett gyakorlatba ültetni, és pedig a *megújítás, a teljes helyreállítás* első lépéseként.” (Yoder: *i. m.* 50.)

földek újraosztása és a rabszolgaság megszüntetése,¹⁸ ugyanis ennek a radikális mozgalomnak egyik alapvető tanítása volt az izraelita ember – mindenekelőtt teológiai alapú – szabadságnak (ἐλευθρία – חֵירוּת)¹⁹ helyreállítása. Ennek természetesen szociális vonatkozása is kellett hogy legyen, s ehhez tartozott a rabszolgák felszabadítása és a tulajdonok helyreállítása – a jubileumi év törvénye szerint.

b) Jézus kortársainak szabadságteológiáját jelentősen meghatározta a Galileai Júdás (vö. ApCsel 5,37) és Cadduk által hirdetett szemlélet.²⁰ A Galileai Júdás mellett áll Cadduk profetikus igehirdetéseiben fejtette ki farizeusi tanítással összeegyeztetett szabadságeszmét, amely egyetlen mondatban így foglalható össze: Isten az egyedüli Úr (Μόνου ἡγεμόνα καὶ δεσπότην τὸν θεὸν ὑπειληφώσιν. *Antiquitates*, 18,23.)²¹

Galileai Júdás azt hirdette, hogy Izrael szabadság gondolata nem fér össze a censussal, és két jól körülhatárolható okkal indokolta a fegyveres felkelést: 1. a népszámlálás a lakosság nagy százalékanak elszegényedését és rabszolgasorsra való jutását fogja hozni, mert ha valaki nem tud adót fizetni, elkobozzák birtokát (aki adót fizet nem igazi izraelita, hanem a római császár szolgája (vö. Mt 22,17; Mk 12,14; Lk 20,22; 23,2); 2. a föld Istené (Józs 22,19; 1Sám 26,19; 2Sám 14,16; Jer 27,16.18; Zsolt 79,1) és az nem idegeníthető el (3Móz 25,23).

A census a sabbatév ellen is szólt (a föld felmérése szakrális volt). Júdás az archívum megsemmisítését és sabbatév előírása szerinti törvényes földelosztást követelt (3Móz 25; 5Móz 15; Ézs 5,8 skk.; Mik 2,1–5), mivel a várt üdvidőben az eredeti birtokviszonyoknak kell helyreállniuk. A zsidó háború alatt *Simon Ben Giora* zélótavezér célul tűzte ki a rabszolgák felszabadítását is.²²

Izrael fiainak szabadsága mindenekelőtt az ábrahámi származáson nyugszik és csak azután szociális és politikai vonatkozású. Rabbi Akibá, a Bar Kokhba vezette felkelés szellemi vezetője azt tanította, hogy Izráelben még azok is szabadok, akik elvesztették vagyonukat és legszegényebbek, ugyanis Ábrahám, Izsák és Jákob fiai is királyi származásúak (Vö. Jn 8,33. Hasonlóképpen vélekedett Simeon ben Gamliél is.) Másodszorban ez a szabadság az egyiptomi szolgaságból való kiszabadulásra is épül (*Mekbilta* Ex 14,2). A zsidó háború után alakul ki az a szemlélet, hogy az igazi szabadságot a Tóra adja.²³

¹⁸ A mozgalom során előfordult, hogy az adósleveleket megőrző archívumot gyűjtöttak fel. Ld. részletesebben: Martin Hengel: *Die Zeloten. Untersuchungen zur Jüdischen Freiheitsbewegungen in der Zeit von Herodes I. bis 70 n. Chr.* Leiden/Köln 1961, 137–139.

¹⁹ Vö. Jn 8,33 skk., Mt 3,9. Josephus Flavius is úgy nyilatkozik, hogy Izráel fiai szabadok: ἐλευθέρου (*Antiquitates* 3,192). A חֵירוּת terminus technicus háttérében 4Móz 1,3 – כָּל־יִצְחָק צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל – valamint Préd 10,17 – בְּיָן־חֵירוּתִים – áll, amelyek ezt jelentik Izráel fiaira nézve: *szabad polgár*. Az ἐλευθρία – חֵירוּת felirat áll az I. Heródesz Agrippa idejében (39–44), majd a Bar Kokhba felkelése alatt vert pénzerméken is. A חֵירוּת jelentése nagyjából megegyezik גְּאֻלָּה – *visszaváltás* kifejezéssel (3Móz 25, 24.26.31.48.) és a rabbiknál Messiás szabadításának terminus technicus. Vö. Martin Hengel: *i. m.* 121–126.

²⁰ Galileai Júdás a tulajdonképpeni zélóta mozgalom megalapítója (*Antiquitates* 18,6; *De bello* 2,117–119), a Quirinius alatti census kiváltotta első zélóta lázadás (Kr. u. 6/7) vezetője volt, akiről a farizeus rabbinikus irodalom is elismerőleg nyilatkozik: *törvénytanító, írástudó népvezér* névvel tiszteli meg (*hasszid* – הַסִּיד, illetve *tóratanítvány* – בְּיָן־חֵירוּת; ld. *Midrás – Ecclesiastes/Kobelet Rabba* 1,11.; Josephus Flavius pedig σοφιστής – bölcs, tanító, szofista, illetve δεινότατος – fölültöbb jártas és tiszteletreméltó névvel illeti; vö. Martin Hengel: *i. m.* 337–340).

²¹ Martin Hengel: *i. m.* 102.

²² Ld. Martin Hengel: *i. m.* 137–139.

²³ Uo. 124–126.

c) Yoder felsorakoztatja azokat a locusokat, amelyek alapján az előbb említett következtetésére jutott, és azt is állítja, hogy a Miatyánk „tipikusan jubileumi ima”, mert abban az ὀφείλημα és az ἀφίημι mindenekelőtt a pénzbeli adóságokkal kapcsolatos.²⁴ A Miatyánkat közvetlenül követő két vers pedig kiegészítés (Mt 6,14–15²⁵), és pedig most már tényleg a bűnök, illetve félrelépések (τὰ παραπτώματα) megbocsátására.²⁶ Megállapítja, hogy a gazdag előljárónak adott parancs túlságosan kemény volt. Viszont ha a jubileumi év parancsa felől próbáljuk megérteni, azonnal másként érthető és teljesen teljesen teljesítésre vár. Jézus tehát joggal, azaz Isten tekintélyével és törvényének súlyával parancsolhatta a szegények sorsának megváltoztatását, és pedig egy olyan törvényhű és buzgó zsidónak, aki be is akarta tartani azt a törvényt, amely a jubileumi évre vonatkozó előírásokat is tartalmazta.²⁷

Yoder érveléseinek súlya felől itt-ott vitatkozni is lehet, azt viszont mégis kellőképpen bizonyítja, hogy Jézus igehirdetése messzemenően szociális vonatkozású volt, és hogy olyan alapelveket fektetett le, amelyek minden időre érvényesek. Leginkább pedig az nyilvánvaló, hogy Jézus nem valami keresztyén „kommunizmus” alapjait akarta megvetni,²⁸ hiszen akkor az esszénusok vagyonszövetségének modelljét vagy esetleg a világtól elzárkózó terapeuták teljes vagyontalanságát kellett volna reklámozni, illetve korrigálva továbbfejlesztenie. Az ApCsel-ben leírt őskeresztyén vagyonszövetség (2,44–45; ld. még 5,1–11) csupán olyan átmeneti kísérlet volt, amely az elkülönülő (szektás) kegyességi csoportokra voltak jellemzők.

Alexandriai Philón ekképpen foglalja össze a kevésbé ismert esszénus jellegű, viszont meditatív és misztikus terapeuták vagyonhoz való viszonyulását:

Továbbá: mivel úgy tartják, hogy a halhatatlan és boldog élet utáni vágyakozásnak már a földi élet alatt teljességre kell jutnia, önkéntesen előre szétosztják örökségüket: javaikat fiaikra vagy leányaikra, vagy akár más rokonaikra hagyják. Akiknek pedig nincsenek rokonaik, társaikra és barátaikra. Mert kerülniük kell a gazdagokat, akik vakság alá rekesztették értelmüket; ugyanis hamar felismerik, hogy ezek látván vakok. Anaxagoraszt és Démokritoszt görögök énekelik meg, mert a filozófia iránti szenvedélyes szeretetben odáig jutottak, hogy jubászokra hagyták szállani javaikat. Becsülöm az olyan férfiakat, akik csakúgyan javak nélkül lettek jelessebbekké. De mennyivel jobbak azok, akik nem úgy mondanak le vagyonukról, hogy azokkal utódaiuk felől gondoskodnak, hanem jólétet megtagadva, szűkölködő embereket, rokonokat vagy barátokat segítenek ki kilátástalan helyzetekből? Ugyanis amaz meggondolatlan, hogy ne mondjam, esztelenség olyan férfiakhoz képest, akiket Görögország megsodált; emez pedig mértéktartás és igen nagy értelemmel megfontolt dolog.²⁹

A terapeuták vagyonhoz való viszonyulását ezek jellemzik: a rendbe való végleges belépés előtt szétosztják javaikat, hogy másokon segítsenek, de magukon is, mert minden idejüket az elmélkedésre kell fordítaniuk.³⁰ Ezzel a társadalmi igazságtalanságokat is megszüntetik és a maguk szűkebb körében érvényre juttatják a méltányosság és egyenlőség elvét.³¹

²⁴ Mt 6,12: καὶ ἄφεσις ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

²⁵ Ἐὰν γὰρ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· ἐὰν δὲ μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις, οὐδὲ ὁ πατήρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

²⁶ Yoder: *i. m.* 42–44.

²⁷ Uo. 45–46., 50.

²⁸ Uo. 50.

²⁹ *De vita contemplativa*, 13–14 (a szerző ford.).

³⁰ Uo. 13., 16.

³¹ Uo. 17., 20., 39., 70.

Mindez az esszéus gyakorlathoz hasonlít. Ott a novíciusok felvétele három lépésben történt. A közösség felügyelője először a jelentkező „értelme és gyakorlata” felől győződött meg (1QS VI,13–14) és megismertette vele a közösség szabályait, majd megvizsgálták „szelleme és cselekedetei felől”. A következő egy évben már a közösséghez tartozhatott, de még nem vehetett részt a kultikus étkezéseken és jegyzékbe vett javait még nem csatolták a közösség tulajdonához (1QS VI,15–21; vö. *De bello* II. 8,3. 122). A próbaév letelte után ismét vizsgálat alá vetették. Ha felvétele mellett döntöttek, akkor átvehette őt a „munkáját vigyázó Felügyelő” és bejegyezte vagyonát és jövedelmét (1QS I,11–13; VI,21–23; ld. még: *De bello* II. 8,134–142; *Philo, Pro Iudaeis defensio* 4 (in: *Euszebiosz: Praeparatio evangelica* VIII. 11,1–18). A *De vita contemplativa* nem tudósít a terapeuták gazdasági tevékenységéről, sem pedig arról, hogy anyagi javaitak valamilyen felügyelő, illetve pénztáros kezelte volna, amint az a qumráni esszénusoknál történt (ld. CD XIV,12–13. 20; *De bello* II. 8,122–127). Mindkét közösséget a világtól való elkülönülés magatartásformája jellemzi.³²

A terapeuták elkülönülésében és sajátos életmódjában kétségtelenül fel lehet fedezni a püthagoreus hatásokat. Sőt: a therapeuta közösség a püthagoreusok szervezeteinek másolata, mivel ezek is lakatlan területekre vonultak vissza, feladták vagyonukat és búcsút mondtak barátaiknak; vegetáriánusok voltak és nem fogyasztottak bort, fehér ruhát viseltek, bizonyos csoportjaik pedig a nemi élettől is tartózkodtak.³³ A terapeuták azért vetették meg és kerülték a gazdagságot és a gazdagokat is, mert a társadalmi és gazdasági egyenlenségben a teremtéskor adott rend felborítását látták (*De vita contemplativa* 70. vö. CD IV,15–18.) 1QS XI,2 pedig megvetéssel beszél azokról, akik „a vagyonért reszketnek”. Ez a radikális viszonyulásmód a terapeutáknál is nyomomon követhető; de Jézus igehirdetésében is (*nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak* – Mt 6,24). A terapeutáknak mindentől el kellett szakadniuk, ami addigi kötődéseiket jelentette (*De vita contemplativa* 18). A rend elitjellegű lelki közösséggé kívánt formálódni, amelyben a tagok közötti kapcsolat is a lelki szempontok szerint épült testvérséggé.

d) Jézus nem szentesítette a fennálló társadalmi viszonyokat, de nem mutatott rá egy olyan jövendőbeli konkrét társadalmi és gazdasági rendszerre sem, ami Istennek a leginkább megfelelt volna. Viszont bírálta a meglévő és fonák viszonyokat és egyértelműen hirdette, hogy Isten országának az elközeledésével lehetséges, sőt meg kell történnie az Isten akarata szerinti társadalmi és gazdasági helyreállásnak. Nem adott modellt, csupán a jubileumi törvényt, azaz Isten parancsát adta a helyreállításhoz. Azzal a magas igénnyel állt elő, hogy a törvény egyetlen jótájának vagy pontocskájának sem szabad elvesznie, ezért a szolgálkává vagy rabokká lett gyülekezeti tagok felszabadítását és a telekkönyvek, a régi örökségek szerinti birtokok visszaállítását sokkal komolyabban vette, mint ahogy azt mi gondoljuk. De Jézus még ezzel sem a gazdagság ellen szólt, hanem a gazdagok visszaélései ellen, akik elbizakodva hatalmukban kihasználták mások nyomorúságát.

³² Ld. Amuszín, I. D.: *A holt-tengeri tekercsek és a qumráni közösség*. Gondolat, Budapest 1986, 131.; vö. 1QS II,26–III,2; 1QS III,26–IV,19; V,1–18; 4Q258 (4QSD olim 4QSB frg. 1. I,1–10); 1QS V,1–2; 1QS VIII,11–14; ld. még: 1QS IX,19–20 stb. vö. *De vita contemplativa* 13, 19–20.22).

³³ Ld. Levy, I.: *La légende de Pythagore de Grèce en Palestine*. Paris 1927, 231–234.; ld. még: Geoltrain, Pierre: *La traité de la Vie contemplative de Philon d’Alexandrie*. Introduction, traduction et notes. In: *Semítica. Cahiers publiés par l’Institut d’Etudes Sémitiques de l’Université de Paris*. IX. Librairie d’Amérique et d’Orient Adrien-Maisonneuve, Paris 1960, 27.

A gazdag főember története tehát az örök élet megnyeréséről szól. S ha valami ellen szól, az nem a gazdagság, hanem az elbizakodottság.

IV.

1. *Néhány elbizakodott embernek, aki igaznak tartotta magát...* – olvashatjuk néhány verssel perikópánk előtt (Lk 18,9). Jézus az imádság kapcsán a farizeusok elbizakodottsága ellen mond el egy történetet a farizeus és a vámszedő kegyességéről (Lk 18,10–14). Tudjuk mindnyájan, hogy a farizeusi tanítás szerint a jócselekedetek, az imádság, a böjt, az alamizsna érdemszerző értékűek voltak. A farizeus imádkozó pedig érdemszerző jó cselekedetei felsorolására építve járul Isten elé, azzal a biztos tudattal, hogy ezért meg is hallgatja, és így a mennyek országát is örökölheti. Ez után következik a Jézushoz vitt csecsemők jelenete (Lk 18,15–17). A tanítványok szeretnék elküldeni a kisgyermeket hozzá hozó szülőket. Jézus azonban magához rendeli a szülőket, és ezt mondja esküformulával: *bizony mondom néktek, aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint egy kisgyermek, semmiképpen sem jut be abba*. Mert Isten országát, az örök életet, az üdvösséget farizeusi megigazultság önteltségével nem lehet örökölni. Ez a figyelmeztetés pedig ott van a gazdag főember történetében is, aki zsinagógái előljáró, tehát csakis farizeus lehet.

Őszinte meggyőződéssel, de szinte dicsekedve mondja: *Ezt mind megtartottam ifjúságomtól fogva*. Nagyon hasonlít ez ahhoz, amit a Talmudban is olvashatunk az elbizakodott, farizeusi magatartásról, és pedig igen csípős bírálatsorban: *Ugyan mond meg nekem, mit kell még tennem, hadd teljesítem azt is, s mit vétettem, hogy jóvátégyem egy kegyes cselekedetemmel*.

De úgy sem lehet örökölni az örök életet, hogy némelyeket eltiltunk Jézus közösségtől, mert emberi érzéseink szerint zavarók; mert ez is hiba lehet, amint arra a tanítványok gyermekekhez való viszonyulása figyelmeztet.

Az örök életet, az üdvösséget nem lehet másként örökölni, hanem csak kisgyermekként (vö. Mk 10,24: τέκνα). Olyan csecsemőkként, akik semmit sem tudnak felmutatni, mintegy dicsekedve, azért, hogy valamit megnyerjenek. A megigazulás is Isten örökségének része, nem érdem. Csecsemőkként, akik legfeljebb sírni tudnak, ha valamire szükségük van. Csecsemőkként, akik teljesen a szülőre vannak szorulva. A *jövők semmit sem hozva*, de mégis bizakodva, egyedül csak Isten atyai szeretetébe és kegyelmébe kapaszkodva: Krisztus keresztségébe *fogózva* – ahogy énekünkkel is mondjuk.³⁴ Csak így lehet örök életet örökölni: az Atya jóságából, csak a gyermeki mivolt, a fiúság joga.

2. Ha most egészen gyakorlatiasan akarjuk meghatározni a gazdag főember történetének célját, akkor ezt egy olyan kérdéssorral lehet a leginkább megfogalmaznunk, ami Jézus és az első gyülekezet korában égető volt, és ma is aktuális: hogyan viszonyuljunk azokhoz, akik gazdagabbak, mint mi, és keresik Isten közelségét, a gyülekezetet és örök életre vágnak? Mindenféleképpen nyerjük meg őket Krisztusnak, főleg azért, mert javaikkal nagy szolgálatot tehetnek szegény és anyagi gondokkal állandóan küszködő egyházunknak? De így általuk inkább csak anyagiakban gazdagodunk, de nem a

³⁴ Ld. *Magyar Református énekeskönyv*. Kiadja a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinata megbízásából a Magyarországi Református Egyház Kálvin Kiadója, Budapest 1996, 463. ének 3. v. Vö. *Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához*, 141.

mennyei kincsekben; és akkor hol marad az, hogy az egyház az örök élet örökösének közössége? Vajon nem méltatlan-e ez a fajta megnyerés Isten gyermekeihez? Az egyház főleg anyagi megfontolásból fogadja kedvesen, vagy éppen édesgesse a gazdagabbakat a gyülekezetbe? Vagy egyszerűen csak elkönyveljük, hogy aki eltelt a maga gazdagságával és abban bíz, reménytelen eset? Mert könnyebb a tevének a tú fokán átmenni, hogynem a gazdagnak Isten országába bejutni, s könnyebb hajókötelet átfűzni egy túfokon, mint a gazdagnak Isten országába besiklani?³⁵

3. A sokaság megérti, hogy Jézus többről beszél a gazdagságnál. Ezért kérdez így: Ha így állnak a dolgok, egyáltalán ki üdvözülhet? Mintha csak ez villanna át az agyankon: A gazdagot nagyon nehéz lépés elé állítottad. De ha netalán egyenként megkérdeznénk, hogy nekünk mit kell még tennünk örök életünk elnyeréséért, bizonyára nekünk is mondanál valami olyan nehéz dolgot, amit még nem voltunk képesek megtenni, noha Isten törvénye megköveteli ezt. Mert ugye, ha magunkról van szó, megállapíthatjuk, hogy sok mindenben sikerült engedelmeskednünk Istennek akár ifjúságunktól fogva. De az igazság az, hogy az engedmességnek, a magunk leküzdésének legnehezebb lépéseit mindig halogatjuk, és utoljára hagyánk.

Péter szavaiban, melyeket odébb olvashatunk: *Látod, mi elbagytunk mindent, és követünk téged* (18,28) ott van a szinte gyermeteg öröm: Ugye, nekünk lesz örök életünk, mert mi megtettük a legnehezebb lépést! Viszont az ő szavai mögött is ott van, hogy mi talán csak megnyerjük az örök életet, mert ezt és ezt tettük. De azt is látnunk kell, hogy a kis gazdagságot, vagy a keveset nem nehéz elhagyni. Jézus viszont nem keseríti el Pétert. Megnyugtatja. Megnyugtató szavaiban viszont nagyon lényeges a közösség: szülőt, testvért, gyermeket nyertek. De ehhez tudnunk kell, hogy nem szabad elbizakodnunk, nem szabad elküldenünk senkit, még gyermeket sem; nem szabad gyűlölni a gazdagot, és nem szabad reménytelennek lenni azok irányában, akik egyelőre még csak megszorodnak, mert nem tudják azonnal megtenni azt, ami számukra a legnehezebb követelmény Isten részéről. És mindenekeelőtt azt kell tudnunk, hogy Istennél minden lehetséges.

A gazdag főember története nem azzal záródik, hogy elmegy – megszorodva. Ez számára a kezdet: a megszentelődés új kezdete. Jézus Isten szerint tanította, s elmondta neki azt, amire szüksége volt, s ami felől érdeklődött. A történet azzal záródik: Istennél minden lehetséges. Még ennek a gazdagnak esetében is.

Ha gyülekezeti tagok vagyunk és üdvösségre vágyunk, ne az eddig megtett jó cselekedeteinkre építsünk, vagy arra, hogy mit sikerült már átadnunk a magunkéból Isten rendelkezésére. Mert ha ezt tesszük, elzárkózunk és lenézünk másokat. És olyanokat taszítunk el magunktól, akiknek Isten szintén megígérte az örök életet, de még nem tudnak annyi mindent felmutatni, mint mi. Ha cselekedeteinkre is építünk, elidegeníthetünk olyanokat, akik vágnak Isten ajándékaira, de életüket – úgymond – még nem adták át maradéktalanul Istennek.

Ha üdvösséget akarunk, ezt együtt kell akarnunk mindenkivel, akit Isten megszerzett, megszólít, megigazít és megszentel, akár szegény, akár pedig gazdag. Mert Isten országa azoknak közössége, akik nem különülnek el – egymástól sem; nem ítékeznek,

³⁵ Vö. Lk 18,25: κάμηλον διὰ τρήματος βελόνης εισελθεῖν... A kritikai apparátusban: κάμιλον S¹³ 579^{vid}. 1424 *al.* Kálvin is a hajókötél szövegváltozatot tartja valószínűbbnek (*Kálvin János magyarázata Mátié, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához*, 140.).

mint valami jobbak és tökéletesek. Azoknak közössége, akik egyedül Isten atyai kegyelmében és hatalmában bíznak, reménykednek – magukra nézve és másokra nézve is.

„[...] akiket az ő bölcsességével megvilágosít, azokat meg is váltja; akiket megvált, azokat meg is igazítja; akiket pedig megigazít, azokat meg is szenteli.” – írta Kálvin.³⁶

A megigazulás után a folytonos megszentelődésnek, a teljesség igénye szerinti engedelmességnek kell történnie, amelyet Jézus ebben a végső parancsban foglal össze mindenki számára: *jöjj és kövess engem* (δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι. Lk 18,22).

Der reiche Synagogenvorsteher (Lk 18,18–27) und Calvins Gedanken über das Verhältnis zwischen Rechtfertigung und Heiligung

Diese Studie wurde an der Tagung der Fachgruppe Neues Testament innerhalb der Konferenz von *Collegium Doctororum* in Budapest am 28 August 2009 vorgetragen, und bietet – neben einer zeitgeschichtlichen und exegetischen Untersuchung – auch einen Ausblick auf die Meinung Calvins über das Verhältnis zwischen Rechtfertigung und Heiligung aufgrund von Lk 18,18–27. Diese Perikope macht deutlich, dass der Rechtfertigung die fortdauernde Heiligung, also die Gehorsamkeit folgen muss, was an dieser Stelle in diesem Befehl Jesu zusammengefasst ist: *Folge mir nach!* (δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι. v. 22).

Kálvin *A keresztyén vallás rendszere* kéziratán dolgozik.

³⁶ *Institutio* III. 16,1.